

Gábor Áron ágyúi

1814. november 27-én született Gábor Áron egy ötgyermekes székely határőrcsalád legidősebb gyermekeként Berecken. Később a kantai ferences nevelőintézetben, majd a csíksomlyói gimnáziumban tanult. A gyermekként is szívesen rajzoló, faragó és a technika iránt érdeklődő fiatal apja nyomdokain járva 1831-ben bevonult a 2. székely határőrezredhez, Kézdivásárhelyen szolgált, majd Gyulafehérvárra helyezték, ahol pattantyús ágyúkezelői képzést kapott. Ezt követően a pesti tüzérezredhez került, majd a bécsi ágyúgyárban dolgozott. Minden vágya az volt, hogy a tüzérképző műszaki főiskolára kerülhessen, célját azonban nem tudta elérni, pedig öccse helyett is ő vonult be.

1845-ös leszerelését követően autodidakta módon, hadmérnöki szakkönyvekből képezte tovább magát az ágyúöntés mesterségében, közben ácsként és asztalosként is tevékenykedett: igazi ezermester volt, ugyanis egy szárazmalmot, valamint egy aratógépet is készített. 1846 környékén kivándorolt Moldvába, ahol megismerkedett feleségével, az egyes források szerint román származású, mások szerint csángó magyar Velcsuj Jusztinával. A román fejedelemségben érte a szabadságharc híre, amit meghallva egyből hazajött.

A Kiskomité (erdélyi forradalmi „párt”, amely nem látta reális lehetőségnek a behódolást) tagjaként kapcsolódott be Háromszék önvédelmének megszervezésébe. Ágyúöntési szolgálatait már az októberi agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlésen felajánlotta, ám akkor nem vették komolyan. 1848-ban Magyarországnak még nem volt számottevő hadiipara, némely esetben például Kossuth Lajosnak a Honvédelmi Bizottmány elnökeként elkoboztatással kellett megfenyegetnie a vasgyárakat, hogy rendezkedjenek be az ágyúgolyóöntési munkálatokra.

Erdélyre az ősz végén már „veszett ügyként” tekintettek, hiszen míg a nyugati területeken beindult a fegyvergyártás, a fejedelemségben alig volt használható fegyver, az osztrákok pedig Háromszék kivételével elfoglalták az egész tartományt. 1848. november közepétől kezdve több nemzetgyűlést is tartottak Sepsiszentgyörgyön a Háromszék önvédelmét megszervezni kívánók, akik között - valószínűleg november 16-án - felszólalt maga Gábor Áron is: „Uraim! Hallom, hogy a főtsiszt urak azt mondják, meg kell hajolnunk az ellenség előtt, mivel nincs muníció, nincs ágyú. Uraim, ha csak ez a baj, úgy én mondom, hogy két hét alatt lesz ágyú, lesz muníció, amennyi kell. Semmi mást nem kérek, mint felhatalmazást arra, hogy a fülei hámorhoz utazhassak, ott dolgozhassak és dolgoztathassak, s ha mához két hétre Sepsiszentgyörgy piacán hat ágyú nem lesz felállítva, és ha azokkal a próbálövésnél célt nem találok, magam állok tíz lépésnyire az ágyú elejébe céltáblának.” Felszólalását hatalmas éljenzés követte.

Hét nappal később már alábbhagyott a lelkesedés, Dobay Károly ezredes, az egyetlen, még önálló székely szék hadseregének parancsnoka csupán puffogtatnivaló öntött ágyúkról beszélt, s többen is kétségbe vonták a lövegek használhatóságát. „Ha ágyúim szétrepednek vagy nem találok célba velük, az óbester úr egy golyót keresztüllövehet rajtam!” - vágott vissza az ágyúöntő, aki a felajánlás utáni 12. napon az első két művével, a „vasbékákkal” 250 méterről sikeres próbálövést is végzett a Sepsiszentgyörgy melletti domboldalban.

Gábor Áron Bodvajon, majd Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen rendezett be ágyúöntőműhelyet, az elején vasból, később pedig beolvasztott bronzharangokból készítette a lövegeket. Arra azonban mindig ügyeltek, hogy minden faluban maradjon legalább egy harang, amivel a vészjeleket lehet továbbítani.

Az „ágyúgyárok” a Gábor Áron által a szűkös feltételekhez igazodó terv szerint dolgoztak. Először kifaragták fából a löveg öntvénymintáját, kettéfűrészték, s nedves agyagba nyomták, amely megszáradt, s a két fél összekapcsolása után maga az öntőforma lett. A forradalmároknak mostoha körülmények között kellett dolgozniuk, hiszen nem volt fűrógépük az ágyúcsőfurat elkészítéséhez, így merőben új technikát kellett alkalmazniuk. Nem az öntés után fűrták ki a csöveket, hanem egy karvastagságú, agyagréteggel bevont farudat helyeztek a leendő nyílás helyére. Az öntvények egyenetlenségét pedig később kézzel csiszolták le. Az apróbb alkatrészeket a helybeli kovácsok, ácsok és kerékgyártók készítették el.

A források szerint Marosszék 93 harangot, Udvarhelyszék 14-et, Aranyosszék 25-öt, Háromszék pedig 125 harangot küldött a kézdivásárhelyi műhelybe felolvasztás céljából. 1848 novembere és 1849 júniusa között hatvan, míg mások szerint 64 vagy hetven darab, főként hatfontos ágyú készült itt. A legnagyobb lőtávolságuk 1400 lépés (kb. 1100 méter) volt, de általában csak 800 lépésre (600 méter) tüzeltek velük. Egy ágyút 9-10 tüzér kezelte, s percenként 3-4 lövést lehetett leadni vele.

Gábor Áron ágyúit nem lehetett összehasonlítani a korszak legjobb lövegeivel, ám a körülményekhez képest gyönyörű alkotások voltak, a harci morált illetően pedig hatásuk óriási volt. Első bevetésük szinte tökéletesre sikerült: az 1848. november 30-i első hídvégi ütközet az ágyúknak köszönhetően székely győzelmet hozott. A császáriak annyira meglepődtek, hogy Puchner tábornok a következőket írta naplójába: "A beérkezett jelentések szerint francia tüzérség tartózkodik Háromszéken."

A bodvaji kohót 1848 decemberében feldúlták az osztrákok, így Kézdivásárhelyen folyt tovább az ágyúöntés Turóczi Mózes rézműves öntödéjében. A karácsonykor lezajló második hídvégi ütközetben vereséget szenvedtek az erdélyiek, s a többség a békeszerződés megkötése mellett érvelt (amelynek pontjai között az újonnan öntött ágyúk megsemmisítése is szerepelt), Gábor Áron azonban ellene, s a tárgyalóterem szétlövésével fenyegetőzött. Bár az árpataki szerződést végül megkötötték, hamarosan felmondták, s újból megkezdődtek a harcok, valamint az ágyúöntés. A tüzérséggel rendelkező erdélyi sereg 1849 elejére egész Észak-Erdélyt elfoglalta.

Az „ágyúhóst” januárban főhadnaggyá, márciusban pedig honvédőrnaggyá léptette elő Bem József. 1849 májusában Kossuth Debrecenben személyesen nevezte ki a székelyföldi hadigyárok igazgatójává, a kézdivásárhelyi ágyúöntőde, lőpor-, salétrom- és gyutacsgyárok kellő kibővítésére és felszerelésére pedig hatvanezer forintos támogatást kapott. (Turóczi Mózes rézöntőmester ekkor kapta meg a honvéd századosi rangot.) Gábor Áron 1849 folyamán Udvarhelyszéken, majd Kolozsváron is megszervezte a hadiipart, az ágyúgyártás terén, valamint az erdélyi tüzérek kiképzésében pedig nélkülözhetetlen szerepet játszott.

Debreceni látogatása során betért a nagyváradi fegyvergyárba is, ahol megismerkedett az ún. Congreve-féle rakétákkal (magyar nevén: röppentyűkkel). Az 1804-ben megtervezett brit katonai fegyver egy fekete lőport tartalmazó vas hüvelyből és egy hengeres-kúpos robbanófejből állt, amelyet egyszerű farudakra erősítettek. Az indiai Májszori Királyság elleni háborúban kifejlesztett brit fegyver sokszor megbízhatatlannak bizonyult, pszichológiai

hatása azonban óriási volt. Június elején Kézdivásárhelyen is elkezdtek a röppentyűk gyártását.

Az Erdély újkori történetét kutató Jakab Elek történész (1820-1897) szerint Gábornak, aki minden vagyonát pénzzé tette, hogy támogassa a szabadságért folyó küzdelmet, elképesztő munkabírása volt: „Mindenütt ott volt, ahol baj fordult elő. Mindenki bízott benne. Néha egy nap egész Háromszéket bejárta. Tanított, magyarázott, fegyelemhez szoktatta az újoncnépet. Néha műhelyéből lármadob csatába hívta. Segített megverni az ellenséget, s aztán ismét műhelyébe tért. Ez így tartott hetekig, hónapokig. Éjjel-nappal. Már el is szokott az alvástól. Volt egy asztali kis zenegépe, annak dallamos hangjai mellett pihent és szendergett olykor egy-egy órát. Ez volt álma és éjszakája.”

Bár keveset tudunk Gábor Áronról, a források igen művelt, németül és románul is kitűnően beszélő, valamint jó humorú embernek írták le. Alárendeltjeivel udvariasan viselkedett, mindig szerény maradt, azonban hirtelenharagú is tudott lenni, ha valakin a nyereszkesedés, s nem a haza szabadságának vágyát fedezte fel.

1849. június végén az egyesült orosz-osztrák seregek ellenállhatatlanul törtek be Erdélybe, s a székely hadosztályok egyre csak hátráltak, az ellenség elfoglalta Sepsiszentgyörgyöt és Kézdivásárhelyt, majd visszahúzódott a Barcaságba. Az újjászervezett háromszéki önvédelmi erők Uzon és Kökösi falvak melletti területen ütköztek meg a 15 ezer fős orosz sereggel. A július 2-i második kökösi csatában Nagy Sándor segédtiszt visszaemlékezése szerint 36 üteget állítottak fel, amelyek között Gábor „lőháton száguldozott, vezényelt, az irányzást és az előrenyomulást irányította, biztatta, dicsérte vagy korholta az irányzókat. Lovára hajolva figyelte a lövések útját a középső részen, hol a legmakacsabbul folyt az ütközet.” A csata közepén előbb lovát lőtték ki alóla, majd egy háromfontos ágyúgolyó a bal karját és a fél mellét leszakította. Kezdetben eltitkolták a nemzeti hős halálát, s Uzonnál ideiglenes sírba temették, majd katolikus létére végül az eresztvényi református temetőben helyezték örök nyugalomra.

A szabadságharc bukása után a túlélők a földre rejtették a fegyvereket: a földből, csatornaásáskor került elő 1906-ban Gábor Áron egyetlen megmaradt ágyúja. Az ereklyeként őrzött fegyver 1923-ban a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba került, majd 1971-ben Bukarestbe vitték, ahol az akkor létrehozott Román Nemzeti Történelmi Múzeumban helyezték el. 2018 augusztusában egy csere révén végre méltó helyére, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba került a becses ereklye.

Forrás: mult kor történelmi magazin